



СРБИ ПОКЛОНИЦИ У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

Драган Вукић¹

¹ПА Добročинство

Резиме:

Овај рад се бави ходочасничким путовањима Срба и издваја знамените Србе и њихову улогу и значај као ходочасника у Светој земљи. У анализи се полази од периода императора Константина Великог и давања слободе вероисповедања хришћанима. Даље се у раду хронолошки наводе забелешке гласовитих ходочасника у Свету земљу. У другом делу рад посебно разматра успостављање веза Срба са Светом земљом, од поклоничког путовања Светог Саве у Свету земљу 1229. године, и након тога српских архиепископа. Посебан значај се придаје изградњи српских манастира у Јерусалиму. Период турске владавине на просторима средњовековне Србије одише посебним, појачаним интересовањем црквених људи и православних верника за Свету земљу. У раду се посебно истиче и посета краља Милана Обреновића Светој земљи 1889. године, који је после византијских царева био први православни владар хација у Светој земљи. Савремени услови путовања омогућавају да већи број појединаца може да походи Свету земљу па је, сходно томе, на крају рада истакнута улога и значај поклоничке агенције Српске православне цркве „Добročинство” у промоцији и извођењу верских путовања и ходочашћа у Свету земљу.

Кључне речи:

Срби, Света земља, поклоничка путовања.

УВОД

Зачеци првих путовања датирају још од настанка цивилизација, а већина путовања је у првим фазама била везана за ходочашћа, посете храмовима и слично. Стога, путовања везана за религију, а посебно ходочашћа, представљају један од најстаријих видова туризма. Овај рад се бави ходочасничким путовањима Срба и издваја знамените Србе и њихову улогу и значај као ходочасника у Светој земљи. Прегледом у историјским изворима забележених поклоника из српских земаља сагледава се трајање ходочасничких подвига од давних времена. Савремени услови путовања омогућавају да већи број појединаца може да походи Свету земљу у подвигу па је, сходно томе, на крају рада истакнута улога и значај поклоничке агенције Српске православне цркве „Добročинство” у промоцији и извођењу верских путовања и ходочашћа у Свету земљу, намењених не само епископима, свештенству, свештеномонасима и монахињама, већ и верницима и другим туристима који посећују православне светиње.

Одговорно лице:
Драган Вукић

е-пошта:
info@dobrocinstvo.rs



ПРВИ ХОДОЧАСНИЦИ У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

Године 313. римски император Константин Велики даје хришћанима слободу вероисповедања. Христова Црква излази из катакомби и шири се Римском империјом. Многопоштована мати Константина Великог, Јелена, августа 326. године одлази на ходочашће у Свету земљу (Davies, 1954). Путају, како је записао отац црквене историје Евсевије, у сјају царске моћи са дубоком вером (Elm, 1989). Жели да се уснама и срцем поклони светим местима која је Господ Исус Христос походио у телу (Holum, 1990). Била је сведок и проналажења Часног крста, у светом граду Јерусалиму.

Иако „стара жена” – Евсевије нас обавештава да је имала 80 година – Јелена је „јурила младалачком снагом” да заврши своје путовање. Била је први ходочасник из велике даљине за кога знамо и многи су се угледали на њу. Универзовала је ходочашћа у Свету земљу и широко повећала њихов обим. Слика те узвишене и храбре жене, која са великом пратњом али и побожношћу иде кроз Свету земљу, охрабрила је хиљаде хришћана да крену њеним стопама.

Блажени Јероним је лепо написао о ходочасницима који су долазили у Свету земљу: „Сви су они били уверени да би нешто недостајало њиховој вери и знању и да не би постигли савршенство да се нису дошли поклонити Христу управо на овим светим местима, где је, пре него игде другде, Јеванђеље засијало с крста у свем свом сјају” (Hunt, 1982).

Историја је забележила многе гласовите ходочаснике (Hoade, 1970). Један од њих био је и анонимни ходочасник из Бордоа који је посетио Свету земљу 333. године (Sivan, 1988). Из Француске је кренуо пешице, ишао је преко северне Италије, бивше Југославије, Бугарске, Мале Азије, Сирије, а вратио се кући бродом, описујући свој пут. Из истог времена је и Силвија Аквитанска која је посетила Свету земљу и дала њен опис. Егерија, Богу посвећена девојка из неког манастира у Шпанији, боравила је у Светој земљи између 381–384. године (Spitzer, 1949; Gingras, 1970; Wilkinson, 1981). Побојна и образована, написала је сјајан путопис (Egerija, 2002). Отац црквене историје Евсевије Кесаријски написао је „Ономастикон” („Библијски именик”), који је многим ходочасницима у Свету земљу био поуздан водич. Монаштво је одиграло значајну улогу у формирању хришћанске топографије Свете земље. Монаси су били у исто време и домаћини и водичи.

УСПОСТАВЉАЊЕ ВЕЗЕ СРБА СА СВЕТОМ ЗЕМЉОМ

Везе Срба са Светом земљом успоставио је Свети Сава (Радонић, 1935). После крунисања синовца Радослава, Свети Сава је 1229. године кренуо на прво поклоничко путовање у Свету земљу. На том путовању посетио је сва света места хришћанског света, служио у црквама, даровао цркве и манастире, скупљао свете мошти и набављао црквене ствари за Жичу и друге манастире у Рашкој (Станојевић, 1935). Из практичних хаџијских разлога купио је од Латина манастир Светог Георгија на морском пристаништу Акону (Поповић, 1938). Од Сарацена је откупио манастир Светог Јована Богослова на Сиону. У светосавском јерусалимском манастиру живели су српски монаси, а посећивали су га ходочасници из свих словенских земаља, најчешће из Русије (Гавриловић, 1900).

Када је Свети Сава по други пут походио Палестину, тамо је био дочекан као стари и угледни знанац (Радојчић, 1935). Доментијанов опис другог боравка Светог Саве у Јерусалиму спада у најлепше делове његове биографије: „А отуда опет оде у жељено добро пристаниште, у свети град Јерусалим, где лежи ризница која се не може украсти, уштеђевина од Оца небеског свим онима који га љубе” (Доментијан, 1988; Маринковић & Маринковић, 1988; Доментијан, 2001; Марковић, 2009).

Личне везе Светог Саве са јерусалимском патријаршијом, његова два одласка у Палестину и путовање од светиње до светиње, оснивање српских манастира, сакупљање књига, црквених сасуда итд. утемељиле су још почетком 13. века српске односе са Светим градом Јерусалимом и Светом земљом (Теодосије, 1984).

После Светог Саве Јерусалим су у 13. веку походила још три српска архиепископа: Сава II, Јоаникије I и Јевстатије I. Знани и незнани монаси из српских манастира одлазили су, а неки и боравили у Светој земљи непрекидно, нарочито од 14. века (Сава, 1979). Почетком 14. века у Јерусалиму је подигнут и други српски манастир. Краљ Милутин је у Јерусалиму сазидао манастир Светих Арханђела (Недомачки, 1980). О издржавању ове Милутинове задужбине бринуо се и цар Душан. Константин Филозоф, писац житија деспота Стефана Лазаревића, путовао је у Јерусалим између 1415. и 1420. године.



СРБИ ПОКЛОНИЦИ У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ ЗА ВРЕМЕ ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ

За време турске владавине појачано је интересовање црквених људи и православних верника из наших крајева за Свету земљу, а хаџијска путовања постала су учестала. Јерусалим је примао хаџије, милостињу и дарове, али је несебично и често знао да враћа богата уздарја. Гаврило Тадић, члан угледне породице Хумковић из Сарајева, боравио је у Светој земљи између 1661. и 1662. године. У Јерусалиму је 1662. године саставио и илустровао водич за света места Палестине. Њиме је хтео да помогне хаџијама које после њега буду путовале у Свету земљу. Јеромонах Иларион Хоповац боравио је у Јерусалиму 1675/76. године (Харисијадис, 1986).

Пре Велике сеобе Срба, између 1682/83. године, боравио је патријарх Арсеније III Чарнојевић са својом пратњом у Светој земљи, да би о томе оставио путопис који, нажалост, није сачуван у целини. Дивна је Арсенијева молитва пре поласка на далеки пут пун неизвесности: „...Боже, в име твое спаси и поспеши и сподоби видјети свети град Јерусалим, и поклонити се живоносному гробу твојему и од ходником бити всем светим местам твоим, по них же пречистеј нозе твоу шаствије твориста. Ти же, милостиви владико, пут шествије стопама нашим управи и грехом нашим поштеније даруј” (Веселиновић, 1949).

Путовање српског патријарха Арсенија III у Свету земљу 1682/83. године гласно је одјекнуло. О том путовању се причало и после Велике сеобе Срба, па је у Карловачкој митрополији баш оно било подстицај за многе хаџије да се одлуче на овај мистични пут (Веселиновић, 1949).

Године 1704/5. свети град Јерусалим је походио и монах Јеротеј Рачанин. Пажљивим оком бележио је све што је видео. У тишини манастира Велике Ремете средио је 1727. године своје путне белешке вођене у време путовања по Светој земљи, и тако је настао његов путопис. Описао је дивно церемонијал који прати прославу Васкрса у Јерусалиму. Богослужења велике недеље су трајала, такорећи, даноноћно. На свакој страници осећа се његова велика, изузетна религиозност (Јовановић, 2007).

Јован Дамјановић из Будима боравио је у Јерусалиму између 1718. и 1735. године и тај свој боравак подробно описао. Описао је у Јерусалиму и сусрет поклоника из Србије с једним турским стражаром, који их је познао по језику, казао да је из Босне и чистио их кафом, а затим им показао велику оружницу

где су видели иначе неприступачне драгоцености и занимљивости (Давидов, 1973).

Ликовне представе Јерусалима и Свете земље срећу се и у нашем сликарству. Слика „Јерусалим – свети хаџијски град” из 1606. године налази се у живопису манастира Пиве и на њој је упроштено, готово симболима, приказана панорама Јерусалима са околином (Давидов, 2001).

Током 17. и 18. века „Јерусалем” се као хаџијска слика ради на платну које верни купују и носе својим кућама – она је имала просветну културну мисију јер је пружала извесна знања о Палестини. Наше људе, грађане и монахе посебно је привлачио хаџилук у Свету земљу, што се и из презимена која почињу са хаџи може још и сада приметити. У 18. веку међу Србима и Грцима у Карловачкој митрополији хаџилук је за многе био животни сан. Узбуђења која је сусрет са хришћанским светињама пружао била су велика (Давидов, 2007).

СРБИ ПОКЛОНИЦИ У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ ОД КРАЈА 19. ВЕКА

Митрополит београдски и целе Србије Михаило путовао је у Свету Земљу 1883. године (Михаило, 1886). У пролеће 1889. године краљ Милан Обреновић посетио је Свету земљу, а на Васкрс се причестио у цркви Христовог Васкрсења. Десет хиљада поклоника (од којих 8.000 Руса) гледали су у њега као у чудо. После византијских царева, он је био први православни владалац хаџија. Тај пут описао је његов ађутант Михаило Рашић. У Свету земљу путовали су и обични монаси Хаџи Рувим из Боговађе, Хаџи Јосиф из Ћелија и Хаџи Стефан из Витовнице (Гласник, 1959).

После Првог светског рата обновљена су поклонишка путовања српског национала у Свету земљу. Године 1930. у групи од 65 поклоника духовник је био владика Николај Велимировић (Јанковић 2002), а међу поклоницима био је и угледни прота Стеван Димитријевић, професор Богословског факултета. Група српских поклоника дочекала је Васкрс у Светом граду Јерусалиму. Забележено је да су пешице прешли пут дуг 10 километара од Јерусалима до Витлејема (Јовановић-Стојимировић 1971).

После Другог светског рата Свету земљу су посетили патријарх српски Герман 1959. године, као и патријарх српски Павле 1995. и 2000. године (Лечић, 2000). За ових тридесетак година готово сви епископи Српске православне цркве посетили су Свету земљу (Јевтић 1985).



Господ сваког дочекује као свога и не оставља га без дара духовног. „Света Земља је пето јеванђеље” како је то лепо и тачно рекао Ернест Ренан (1823–1892), француски филозоф и писац. Зато она има неописиво привлачну моћ.

Кроз раскошне двери ходочасничких путовања у Свету земљу, која је отворио Свети Сава, у последње време пролази све већи број Срба у жељи да добије њен благослов и благодат (Гласник, 1994). Само „Доброчинство”, поклоничка агенција Српске православне цркве, одвело је 5.000 поклоника. Међу њима је било преко 20 епископа и више стотина свештеника, свештеномонаха и монахиња.

ЗАКЉУЧАК

Срби као поклоници оставили су дубок траг у историји ходочасничких путовања у Свету земљу, како за сама места ходочашћа, тако и за српску цркву и српски народ. Та путовања нису била својствена само епископима, свештенству, свештеномонасима и монахињама, већ и верницима и другим Србима, несвештеним и немонашким лицима, а нарочито се издваја краљ Милан Обреновић, у историји упамћен као први владалац хација у Светој земљи после византијских царева. Неизмеран је и значај путовања Светог Саве, мерљив за ојачање државности Србије и јачања положаја српске цркве. Оваква путовања посебно имају значај за српску културу, веру, историју, као и за туризам, с обзиром на то да укључује све већи број људи у туристичка кретања и чињеницу да данас овај облик туризма представља веома снажну основу путовања ужих тржишних сегмената чији обиласци и путовања подразумевају и посету атрактивностима намењених не само верницима, ходочасницима, већ и обичним туристима. Свој допринос таквим путовањима, у оквиру Србије као извора тражње за овај вид туризма, а и шире у региону, дала је и поклоничка агенција Српске православне цркве „Доброчинство” организујући путовања за преко 5.000 поклоника.

ЛИТЕРАТУРА

- Davies, J.G. (1954). *Perigrinatio Egeriae and the Ascension. Vigiliae Christiana* 8: 94-100.
- Elm, S. (1989). *Perceptions of Jerusalem pilgrimage as reflected in two early sources on female pilgrimage (3rd and 4th centuries AD)*. *Studia Patristica* 20: 219-223.
- Gingras, G.E. (1970). *Egeria: Diary of a Pilgrimage*. *Ancient Christian Writers* 38, New York.
- Hoade, E. (1970). *Western Pilgrims*. Jerusalem.
- Holum, K.G. (1990). *Hadrian and St. Helena: Imperial travel and the origins of Christian Holy Land pilgrimage*. *The Blessings of Pilgrimage*, Ed. R. Ousterhout, Urbana.
- Hunt, E.D. (1982). *Holy Land Pilgrimage in the Later Roman Empire A.D. 312-460*, Oxford.
- Sivan, H. (1988). *Holy Land Pilgrimage and western audiences: Dome reflections on Egeria and her circle*. *Classical Quarterly* 38, 2: 528-535.
- Spitzer, L. (1949). *The epic style of the pilgrim Aetheria*. *Comparative Literature* 1: 225-258.
- Wilkinson, J. (1981). *Egeria's Travels to the Holy Land*. Revised ed., Jerusalem.
- Веселиновић, Л. Р. (1949). *Арсеније III Чарнојевић у историји и књижевности*. Београд: САНУ.
- Гавриловић, А. (1900). *Свети Сава*. Преглед живота и рада. Београд.
- Гласник. (1959). Број. 8-9-10, август-септембар-октобар Београд.
- Гласник. (1994). Број 9, септембар Београд.
- Давидов Д. (1973). *Описаније Јерусалима*, Изрезао у бакру Христофор Жефаровић 1748, Нови Сад.
- Давидов, Д. (2001). *Јерусалим и српска култура. Две хиљаде година Хришћанства*. Политика ХСВІІ, 31319, Београд 6, 7. и 8. јануар., Божићни додаток, 1.
- Давидов, Д. (2007). *Срби и Јерусалим*. Политика.
- Доментијан (1988). *Живот Светог Саве и Живот Светог Симеона*. Превод Л. Мирковић, ред. Р. Маринковић, Београд.
- Доментијан. (2001). *Доментијан, Житије Светог Саве*. Предговор, превод дела и коментари Љ. Јухас-Георгиевска, издање на српскословенском Т. Јовановић. Београд: СКЗ, Београд.
- Егерија. (2002). *Путовања по Светој земљи*. Са енглеског превео др М. Матејић: Београд.
- Јанковић, М. Д. (2002). *Епископ Николај. Живот, мисао и дело*. Књига I, Београд.
- Јевтић, Јеромонах А. (1985). *Летопис манастира Ћелије*, Ваљево.
- Јовановић, Т. (2007). *Света земља у српској књижевности од XIII до краја XVIII века*, Београд.
- Лечић, М. (2000). *Патријарх Павле у Светој Земљи*, Православље 15. јануар, Београд.
- Маринковић, Л., Маринковић, Р. (1988). *Живот светог Саве и Живот светог Симеона*. Превод Л. Мирковић, приредила Р. Маринковић. Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 4. Београд: Просвета и СКЗ.
- Марковић, М. (2009). *Прво путовање Светог Саве у Палестину и његов значај за српску средњовековну уметност*. Београд: Византолошки институт.



- Митрополит српски Михаило (1886). *Хришћанске светиње на Истоку*. Нови Сад.
- Недомачки, В. (1980). *Манастир арханђела Михаила и Гаврила у Јерусалиму – задужбина краља Милутина*. ЗЛУМС 16.
- Поповић, П. (1938). *Свети Сава*. Годишњица Николе Чупића 47.
- Радојчић, Н. (1935). *Свети Сава*. Годишњица Николе Чупића 44.
- Радонић, Ј. (1935). *Свети Сава и његово доба*. Ср. Карловци.
- Сава (1979). *Сава Немањић – Свети Сава*. Историја и предање, ред. В. Ј. Ђурић, Београд.
- Станојевић, С. (1935). *Свети Сава*, Београд.
- Теодосије (1984). *Житије Светог Саве*. Превод Л. Мирковић, ред. Д. Богдановић, Београд.
- Харисијадис, М. (1986). *Гаврило Тадић, Поклоњење часног гроба и светих мест за светом граде Јерусалиме*. Књижевна историја, XIX, 73-74.
- Јовановић Стојимировић, М. (1971). *Силуете старог Београда*. Београд, Просвета

SERBIAN PILGRIMS TO THE HOLY LAND

Abstract:

This paper deals with the pilgrimages of Serbs and it singles out renowned Serbs, their role and significance as pilgrims to the Holy Land. The analysis is carried out starting from the Emperor Constantine the Great, who provided Christians with freedom of confession. The paper then chronologically cites the records of the well-known pilgrims to the Holy Land. In the second part, the paper specifically addresses the establishment of connections between Serbs and the Holy Land following Saint Sava's pilgrimage to the Holy Land in 1229 and Serbian Archbishops afterwards. A particular significance is attached to the construction of Serbian monasteries in Jerusalem. The period of the Turkish rule of the Medieval Serbia is marked by a special, increased interest of the ecclesiastic representatives and Orthodox believers for the Holy Land. The paper particularly points out a visit of the King Milan Obrenovic to the Holy Land in 1889. He was the first Orthodox ruler who earned the title haji in the Holy Land after the Byzantine Emperors. The modern travel conditions enable a greater number of individuals to visit the Holy Land. In accordance with that, at the end of the paper, the role and significance of the Serb Orthodox Church travel agency for pilgrimages Dobrocinstvo in promoting and carrying out religious journeys and pilgrimages to the Holy Land is especially emphasized.

Keywords:

Serbs, the Holy Land, pilgrimages.